

Kunstproject Bloemetjesgordijn in opdracht van zorgorganisatie Pameijer

Een half jaar lang trok kunstenaar Maartje Nevejan op met de chronisch psychiatrische bewoners van de Lupinehof in Capelle aan de IJssel. Ze ging er een week wonen, luisterde naar hun verhalen en ging met ze op pad. Ze vroeg andere kunstenaars en ontwerpers om mee te doen en wist het Textielmuseum bij het project te betrekken. Aan het einde was er een eendaagse tentoonstelling met alle producten die het had opgeleverd. Kleurrijke rollen gordijnstof met tekeningen van de bewoners, een gezamenlijk gemaakt wandkleed, een fotoserie, een ontroerende videofilm. Belangrijker nog dan al die zichtbare resultaten is wat het kunstproject met de bewoners zelf heeft gedaan. "Je ziet dat ze een tandje trotser door het huis lopen", zegt locatiemanager Ingeborg Wegter. "Ze zijn een maatje groter geworden."

Empowerment

De Lupinehof is een woongemeenschap van 44 chronisch psychiatrische patiënten die permanent begeleiding nodig hebben. De bewoners hebben hun eigen kamer en wonen samen in zes groepen. Het is de bedoeling dat ze zelf koken en samen boodschappen doen, overdag kunnen ze deelnemen aan activiteiten. Het probleem is dat de bewoners, die er soms tientallen jaren wonen, sterk afhankelijk zijn van de zorg die om hen heen is georganiseerd. Met dit kunstproject wil de Lupinehof werken aan *empowerment* van deze mensen. Ingeborg Wegter: "Een groot woord, maar het komt erop neer dat je mensen laat beleven wat ze allemaal zelf nog kunnen. Als je ziek wordt is dat vaak wat je verliest. Mensen besluiten dat ze niks meer kunnen, dat ze niet okee zijn. Ze trekken zich terug uit de samenleving, verstoppen zich in hun huis, ze vereenzamen. Het doel van dit project is om ze hun eigen kracht weer te laten ervaren. Het blijft natuurlijk

psychiatrie, ze hebben goede en slechte dagen. Maar ik zie meer zelfvertrouwen. Mensen doen mee, komen uit hun bed en uit hun huis. Ze maken dingen, ze vertellen verhalen. Het gevoel dat ze ertoe doen, dat ze er mogen zijn, dat is wat dit project heeft opgeleverd."

Transitie in de zorg

Bij Pameijer, de organisatie waar de Lupinehof deel van uitmaakt, staat *empowerment* hoog op de agenda. Ingeborg Wegter: "In de zorg maken we een transitie door. Van oudsher is het systeem gebaseerd op 'zorgen voor elkaar'. Dat is heel liefdevol maar heeft ook een keerzijde. Als je voortdurend zegt 'ik doe het wel voor je, want je bent zo ziek', dan bevestig je steeds dat mensen zelf niets meer kunnen. Onbedoeld neem je hen dan het stukje gezondheid af dat iedereen toch heeft. Wij vragen ons af: waar moeten we wel en niet voor zorgen? Wat is goed voor de mensen zelf? De doelstelling is dat de bewoners zichzelf beter kunnen redden en zich daardoor ook beter gaan voelen. Het project met Maartje laat zien dat kunstenaars daar een mooie rol in kunnen spelen." Bij de selectie van kunstenaars en het formuleren van de opdracht is de Lupinehof begeleid door Cultuur-Ondernemen. Krista Heijster heeft in gesprekken de vraag achterhaald en het kunstproject ontwikkeld. Samen met bewoners en begeleiders is uiteindelijk de keuze gemaakt voor Maartje Nevejan. Ingeborg Wegter: "We zijn voor haar als persoon gevallen. Maartje maakte meteen contact met de bewoners en had een open plan. Ze wilde hier een week komen wonen en het hele project filmen. We wisten dat we met haar reuring zouden krijgen in de instelling, dat ze mensen in beweging zou weten te brengen."

Eerst hangen met mensen

"Ik maak nooit een gedetailleerd projectplan", zegt Maartje. "Ik ga altijd eerst hangen met mensen." Zo ook nu. Ze ging een week in de Lupinehof wonen. Dag en nacht trok ze met de bewoners op. Samen koffiedrinken, praten, muziek luisteren, zingen. Het projectplan diende zichzelf min of meer aan. Op de eerste dag al werd ze op de parkeerplaats aangesproken door een mevrouw uit de buurt. "Werkt u hier? Wilt u dan tegen de leiding zeggen dat we ons in de buurt gek irriteren aan die scheef hangende gordijnen!" Ze liepen om het gebouw heen en de mevrouw wees haar op de gordijnen die al tijden van de haakjes hingen. Dat paste toch niet in de buurt! In die gordijnen bleek later alles samen te komen. Maartje had net het project Canta Ballet afgerond, een dansvoorstelling in samenwerking met Het Nationale Ballet van mensen met een handicap die in een Canta autootje rijden. Bij het applaus voor de laatste voorstelling zei de oudste mevrouw die deelnam, van 93 jaar: "Maartje, we hebben echt iets van schoonheid aan de mensen gegeven. Maar weet je, mijn leven ging nooit over schoonheid!" Maartje beseftte dat dit ook gold voor de bewoners van de Lupinehof, die het tegendeel van een mooi en succesvol leiden. Dat zou ze gaan doen: samen met de bewoners iets moois maken, iets waardevols, iets waar ze verder mee zouden kunnen. Maar wat? Maartje: "Toen kwamen die gordijnen weer naar boven en ging alles met elkaar rijmen. *Reality rhymes* noem ik dat, werkelijkheden die met elkaar gaan rijmen. Wat ze in de Lupinehof doen heet beschermd wonen. Deze mensen kunnen niet mee in de samenleving, ze leven in hun eigen wereldje, in hun eigen hoofd. Met gordijnen scherm je iets af en sluit je iets buiten. Het verwijst ook naar de relatie met de buurt. Maar hoe moest ik dat aanpakken? Nou, door samen bloemen te gaan schilderen natuurlijk! In die eerste week was ik op een avond bij twee lieve vrouwen die vrolijke feestmuziek draaiden. Een van de nummers ging: *Weet je wel wat ik zou willen zijn? Een bloemetjesgordijn, een bloemetjesgordijn!* Zo kwam alles bij elkaar."

Geen knutselclubje

Net als bij het Canta Ballet wilde ze er een grotere partij bij betrekken. Het moest geen

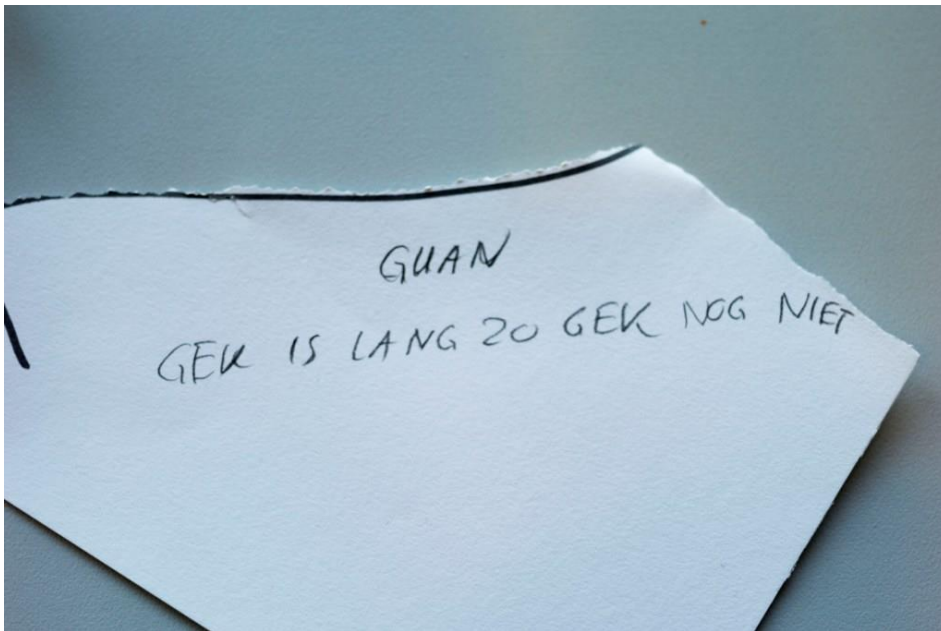
knutselclubje worden maar een kunstproject. "Je kunt wel met die Canta autootjes gaan dansen, maar als je het Nationale Ballet meekrijgt speel je meteen in een heel andere *league*." Ze wist het Textielmuseum in Tilburg mee te krijgen en vanuit haar kennissenkring vroeg ze ontwerper Rogerio Lira en cameravrouw Alwine Heemstra, die het hele project zou filmen. Met de bewoners sloeg ze aan het tekenen. "Niet alleen overdag maar ook 's avonds en 's nachts, omdat je dan juist mensen meekrijgt die nooit aan dagactiviteiten deelnemen. Wij zaten 's avonds laat nog te tekenen, iedereen kwam aanschuiven, we hadden koekjes en limonadesiroop, er werd niet veel gezegd. We hebben heerlijk rustig met z'n allen bloemen zitten tekenen." Van die tekeningen heeft Rogerio Lira drie kleurrijke ontwerpen gemaakt, eentje met alle tekeningen van iedereen die had meegedaan. De drie ontwerpen hebben ze op een avond in de Lupinehof geprojecteerd op een groot doek zodat iedereen kon meekijken. "Groot enthousiasme, ze wilden natuurlijk allemaal hun eigen tekening zo groot mogelijk inzoomen." Het Textielmuseum heeft er uiteindelijk drie rollen stof van twintig meter van geprint. Met de bewoners hebben ze ook nog een uitstapje gemaakt naar het museum. Maartje: "We hadden een bus gehuurd, broodjes gesmeerd, de filmcrew was mee. Maar zo'n busreisje is stressvol voor ze, dus de een had hoofdpijn, de ander was depressief, bijna niemand ging mee. Toen moesten we een halfuurtje wachten op iemand die te laat was en bizar genoeg liep ineens de hele bus vol, zelfs met mensen die helemaal niet mee hadden gedaan met het project. In het museum lieten ze ons zien hoe ze doeken weven, hoe vroeger wollen dekens werden gemaakt. Een geweldige dag." Het plan om met de bewoners gordijnen te maken is er uiteindelijk niet van gekomen. Maartje vindt dat prima zo. "Ze kunnen nu zelf gordijnen of andere dingen gaan maken zonder mij, en daar gaat het natuurlijk ook om. Een van de bewoners wilde dolgraag lakentjes maken voor haar kleinkinderen, een ander wilde een schortje maken. Het is pittig om daar te wonen. Alles wat ze zonder hulp kunnen doen, zoals achter een naaimachine zitten, is belangrijk."

"Sei mucho felice"

Het project heeft de bewoners geactiveerd, soms tegen alle verwachtingen in. Bewoner Emilio bijvoorbeeld is catatonisch, beweegt nauwelijks en zegt nooit iets. Zijn moedertaal is Portugees. Die zou zeker niet meedoen, wist iedereen. Maartje: "Maar op een avond ben ik natuurlijk toch naar zijn kamer gegaan. Emilio bleek een grote, donkere man en ik voelde me belachelijk terwijl ik daar zo stond om te vragen of hij mee bloemen wilde gaan schilderen. Maar uiteindelijk kwam hij naar beneden en heeft

hij heel mooi en voorzichtig zitten tekenen. Later is hij zelfs meegeweest naar het museum! Op de avond dat we het ontwerp van de gordijnen lieten zien met de beamer, vroeg ik Rogerio Lira, die Portugees spreekt, om naast Emilio te gaan zitten en hem te vragen wat hij van de avond had gevonden. En tot onze grote verrassing begon Emilio ineens terug te praten. Bij het afscheid die avond zei hij tegen Rogerio *Sei mucho felice* - ik ben heel gelukkig. Met een prachtige lach." Ervaringen zoals deze laten zien dat er voor kunstenaars en creatieven grote mogelijkheden liggen in instellingen zoals deze, vindt Maartje: "Ik zie het voor kunstenaars als een *mer à boire*. Het is net een gezin, je moet af en toe actie in de tent brengen. Als er een kunstenaar binnenkomt die nieuwe dingen op touw zet, wordt iedereen wakker en scherper. Voor de bewoners is het fantastisch om met iets van schoonheid in aanraking te komen. Maar het is ook belangrijk voor jezelf en vruchtbaar voor je eigen werk."

Rijkdom in huis

Na zes maanden Lupinehof zegt Maartje: "Deze mensen hebben een zwaar leven, ze zijn druk met hun stemmingen en hun gektes. Maar ik heb ook heel veel gezelligheid gezien!" Voor Ingeborg Wegter was dat laatste een eye opener. "Als manager ben je altijd gefocust op wat beter kan, je blik is toekomstgericht. Je bent druk met minder leuke dingen, mensen die onaardig tegen elkaar doen - dat heb je nogal snel als je 44 mensen met een complexe psychiatrische aandoening bij elkaar zet. Samenleven gaat dan niet vanzelf. Het is goed om dan weer eens te beseffen hoe gezellig het vaak ook is. Hoe mensen al voor elkaar zorgen, hoe ze elkaar helpen, samen koken, elkaar uitnodigen voor een kopje koffie. Maartje heeft mij ook de rijkdom laten zien die we al in huis hebben."

Team van kunstenaars en creatieven

Maartje Nevejan is film- en documentairemaker, bekend van de documentaires *Couscous & Cola* (genomineerd voor een Emmy Award) en het *Canta Ballet*. Cameravrouw Alwine van Heemstra filmde het project, Daimon Xanthopoulos maakte een fotoreportage en Rogerio Lira ontwierp de gordijnstof, waarvoor kunstenaar Petra Blaisse nuttige adviezen gaf. Grafisch ontwerper Peik Suyling heeft geholpen bij het schilderen, Sanne Klap bij het maken van het wandkleed. Het Textielmuseum in Tilburg produceerde de stoffen en verzorgde de rondleiding in het museum. Vanuit Cultuur-Ondernemen ontwikkelde en begeleidde Krista Heijster het project.